

8 արևմտյան 10 րոպե, վեց ամիս 6 րոպե, երեք ամիս 3 ր. 50 4.
Թիֆլիսում ամիսը 1 ր., հատուկ 5 4.
բաժանորդ գրում են Թիֆլիսում միմյան խմբագրատունը:

Խմբագրության հասցեն՝ Тифлис, Редакция „Нор-Даръ“
կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությանը բաց է ամեն օր (բացի առիթներից) ժամը 9-ից
մինչև 3-ը: Ցայտարարությունները ընդունվում են ամեն լեզուներով:
Ցայտարարությունների բաժինը 2 4., բնականների համար կրկնապատկելի:

ԲՈՎԱՆԻՄԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քրոնիկոն.— Լուրեր:
Մեզ գրում են. Սիմֆերոպոլից: Նոր-
նախնիներից: Եկեղեցիներից: Գեոր-
գիներից
Մամուլի շուրջը:
Թիֆլիսի կյանքը.— Սիմֆերո-
պոլից: Բազում: Նամակ Ֆրանսիայից,
Պարիզի:
Քաղաքական.— Թիֆլիս: Խա-
ղաղության կոնֆերանսի մասին:
Նամակ Խմբագրությունից:
Հեռագրերի մասին:
Թերևս Գեոր:
Քաղաքական.— Գալ:
Տեղի կատարում:
Ցայտարարություն.— Թիֆլիսի մասին:

ԳՐՈՆԻՄԱՅԻՆ

Գովառի կառավարչապետ գեներալ-
ադյուտանտ իշխան Գ. Ս. Գալցիցինը
Պետերբուրգից մեկնում է մայիսի 21-ին:
— Գովառի կառավարչապետի գի-
ւանի փոխ տեսչի պարագ միացած պաշ-
տոնում նշանակված է գեներալ-մայոր
Տրապեշնիկով:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԿԱԼ

(Մի օր գիտական շարքաշ կենսերից)

Բ.
Օգոստոս ամսին էր:
Չարաթ առաջատար արշավորդը դեռ նոր
էր բացվել, լույսն ու մութը դեռ նոր
էին կամաց-կամաց իրարից բաժանում,
և հանրի թառաման լինելու թրթռոցը
յաջորդաբար լույսն էր իրար յետևից,
բայց հանգիստ երեկոյան ծանր աշխա-
տանքից միանգամայն չարդուած ու կուտ-
րատուած՝ դեռ ընկած էր խորքի ջրի
մէջ, երբ մի վառիկ թառիկ թռչելով
իջև ուղղակի նրա բաց երեսին: Հանգիստ
վեր թռաւ, նստեց անկողնում:
— Օ՜... Ես քու թեփուղը նգովիս, —
ասաց նա, մի ձեռքով աչքերը տրորե-
լով, միւսով լսելու անյաջող յարձակում
գործելով վառիկի վրայ: — Աղջիկ, վեր
կաց, օրը կսօր դառաւ, — կնկայ կողքին
հրելով ասաց նա և բարձի տակին դուրս
լսելով շորերն ու փափախը՝ սկսեց հագ-
նել:
Բայց կինը միանգամայն յոգնած և մե-
ռածի նման խորը քնած էր:
Հանգիստ փափախը ծածկեց և արխա-
յուսի կոճակները գցելով մի քանի ան-
գամ եւ ձայն տուաւ:
— Մագլթաղ... ա՛ աղջիկ, Մագլթաղ...
աղջիկ, քեզ հետ չեմ:
Մագլթաղը դարձեալ չլսեց, ուստի հա-
նգիստ ասանգամ ուժգին քաշեց նրա
թիկն և կանչելով դարձեց:
— Հը՛, — աչքերը տրորելով և անբա-
յով վրայ նստեց Մագլթաղի ու սկսեց
քորել կոնստանտին:
— Վեր, վեր, վեր, — իրար յետևից ըս-
կսեց հանգիստը: — Էդ բնական էլ վեր
կցրու, օրը ճեղք դառաւ:
Եւ առանց գուլպէքը հագնելու՝ վեր
կացաւ, հին շատերը ոտքերը ձգեց,
շտապով վերքերը կալաւ և ու սկսեց
կալը սրբել:

— Վիպակիր պ. Պերճ Պոռնանցի
գրական գործունէութեան քառասու-
նամակի հանդէսը: — Մայիսի 16-ին,
կիրակի, հրապարակեան յորեկեանի
տեղ, մի համեստ հանդէս կատարուեց
մեր ծերունագրող վիպասանի քնակա-
րանում, ուր օրուայ ժամը 1 ից սկսե-
ցին հաւարել նրա տաղանդի յարգող-
ները: Ի միջի այլոց եկին էլն շնորհաւո-
րելու ներքինեան հոգեւոր զարմանոցի ու
ուսուցչական խումբը և զանազան պատգա-
մաւորութիւններ: Յորեկեանի շնորհաւո-
րելու եկան Թիֆլիսի քաղաքագլուխ պ.
Գ. Եւանգելիանը, մեր յարգելի դրամա-
տուրգ պ. Գաբրիէլ Սուրբուկեանը և
բանաստեղծ Գ. Բարսեղեանը: Զնոր-
հաւորեցին և մեր մամուլի ներկայացու-
ցիչները, նոյնպէս և ուսու մամուլի ներ-
կայացուցիչները: Վեհափառ Հայրապետի
օրհնութեան մի կողմակ էր ուղարկել՝
օրհնութեան դիր էր ուղարկել, ի միջի
այլոց, ամեն. Մատթէոս արքեպ. Իգմի-
լեանը: Հանդէսի ժամանակ կարգացին
այդ կողմակն ու օրհնութեան գրեքը,
ինչպէս և զանազան քաղաքներից ստա-
ցուած ուղերձներն ու շնորհաւորական
հեռագրերը: Ուղերձներ էին ստացուած,
ի միջի այլոց, Գեորգեան Տեմախից,
Զուլու թեմական դպրանոցից, Բերկինի
հայ ուսանողներից, Բագուի հայ կանա-
ցից, Բագուի երկրաստորութիւնից, Ե-
կեղեցիքաւորի երկրաստորութիւնից:

Մագլթաղը իւր ծուռած գիտել (չի-
տայ) ու կողակ տակ ընկած. քիչ կայն
ուղղեց, դեռ կիսով չափ անկողնի մէջ
նստած ծուռաբար հագաւ իւր քիւլաշին
(առաջը բաց դէպք), յարանցեց, տնա-
յով վեր կացաւ տեղից և մի ուրիշ կա-
նաւէ տանելով ձեռքը՝ սկսեց օգնել ա-
մուսնուն:
— Աղջիկ, ըսեցի ոչ բնականը վեր
կցրու:
— Ա՛ տղայ, բնականիցն ինչ ես ու-
զում. թո՛ւք մի քիչ ինչն էլի. ըրիկունն
էլ էնքան դարձան մենակ դրանք մո-
նեցին:
— Թո՛ղ բնեն թէ՛ քնն ա. խալիսի բե-
լեքը շորերումն ուլաւ եւ պահէմ, հիմի
դրանք պէտքս չույ՛ր կսօր շնթրած կե-
նան, — ասաց հանգիստը, մօտեցաւ երեկոյան
անկողնին և աւել կոթով դարձեցրեց
նրանց:
Որովհետեւ կալը շորեց, ճարճութիւն էր
և հարկաւոր էր ջրել, ուստի մարդ ու
կին մի-մի կուժ ունեւրին դրած՝ շտա-
պեցին դէպի աղբիւրը, երեկոյան պա-
տուիւրելով, որ հաւերին քիչ անեն, չը-
թողնեն կալն աղտոտելու:
Մի ժամ շարունակ մարդ ու կին իւ-
րաբանելով վեց-օթիվ կուժ ջուր բերեց,
սրսկեց կալում և, որովհետեւ խորձերը
չէր կարելի ցնխոտած գետին շաղ տալ,
ուստի երեկոյանից թողնուած յարդի
փոքրիկ կոյտերը հանգիստ Մագլթաղը
բարակ տարածեցին կալի երեսով:
Գարու դէպը վերջացած լինելով, այ-
սօր հանգիստ Ստուծոյ օրհնութեանը
պիտի բաց անէր ցորենիներ. Որովհետեւ
նոր դէպը շտա քարքար էր և գլխից պի-
տի բաց անուէր, ուստի մի երկար թիկ
գցելով դէպի մի կողմից և քաշ անելով
միւս կողմից, Մագլթաղին մի ծայրն
մուր բռնել տուեց, իսկ ինքը միւս ծայ-
րից մագլցելով սկսեց լարձրանալ դէպի
վեր: Գեռ գալով ինչ հասած, Մագլթա-
ղը դէպի յետևից ձայն տուեց:
— Բացըցանք:
— Կանց, — ասաց հանգիստը:

հայ դերասանական խմբից և այլն: Յո-
րեկեանի առթիւ հաւարած է մօտ 8
հազար ըսրիլ: Ուղերձների և հեռագրե-
րի ընթերցումը վերջանալուց յետոյ,
յորեկեանը խիստ զգացուած իւր երախ
տաղանդական զգացումները յայտնեց ի-
րեն այգչափ պատուողներին, որից յե-
տոյ մի համեստ նախաձեռն տեղի ունե-
ցաւ:
Այդ օրը Թիֆլիսի ժողովարանի ալ-
դում նշանակուած ճաշը դուրս չեկաւ:
Ժամանակին այդ մտորի չէին հոգացել:
Մի խմբական է սենեկ, որ մեր մէջ
իսկ հնարաւոր է դառնում քիչ շատ
զնաշտեղի աղգային մշակին, որ իւր
ամբողջ կենքը և ոյժերը նուիրել է
սիրով իւր աղբի գեղեցիկ զգականու-
թեան և ինքնաճանաչութեան գործին:
— «Ինքնա» լրագրին հաղորդում են,
որ մայիսի 11-ին Գալսէթում խիստ խո-
շոր կարկուտ գալով հագին վնասներ
է տուել խաղողի այգիներին. կան այգի-
ներ, որոնց վաղերի վրայ ոչ մի տերեւ
չի մնացել: Թէ և սոցեալ տարուանից
Կալսէթում շատ գինի կայ մնացած
ծախու, բայց այս աղէտը խիստ պիտի
բարձրացնի այդ երկրի գինու գները:
— Առանձին ուղարկութիւն է դա-
րուած նաւթարդիւնաւորողները ըս-
տաւորների վիճակը բարելաւելու ան-
հրաժեշտութեան վրայ: Այդ նպատակով,
ի միջի այլոց, խնդիր է յարուցուած

Մագլթաղը կարծելով թէ «հա» է ա-
սում, թիկը բաց թողեց, և խնդ մարդը
դէպի հագին բարձրութիւնից ցած գո-
րուեց:
Բարեբախտաբար դէպի ստորոտում ժո-
ղովում էր շարժմանով սրբուած կալի
յարդն ու աղբը, որի վրայ ընկելով հա-
նգիստ թէ և շտա չլինաւ, բայց և այն-
պէս մտածել երկուցից, մասամբ էլ ցա-
լից մի քանի անգամ աղեկտուր «վառ-
վառ» արաւ: Մագլթաղը ինչպէս ասում
վաղեց դէպի միւս կողմը և սարսափաշար
նկատելով ամուսնու դժգոյն դէմքը՝ բա-
ցակաշեց:
— Վա՛յ, բոռանամ ես... Ա՛ տղայ,
էդ ո՛նց ըլաւ:
— Ոնց ցալի դաս, չուր ցալի դաս,
դանմար, դանմար (անհասկացող)
քած... Հը՛ս վեր կը կենամ, գլուխդ
աղցան կանեմ:
— Լա՛ւ, դու տեղիւր ոչ բայց թո՛ղ:
— Ես ասում եմ կայց, դու բաց ես
թողնում:
— Դէ՛ս ո՛նց անեմ. պէնդ կասիր էլի:
— Ատա, պինդ ցալի գաւ դու. պին-
դը էլ ոնց ա ըլում. հու գիւնք չի դի-
ածիլ, — ասաց հանգիստը և յետևելով երկու
ձեռքերի վրայ՝ ջանք գործ դրեց վեր
կենալու:
— Ա տղա, ո՛րտեղիդ ցալ իրէտ, —
երկուցի վաղեցից Մագլթաղը և փոքր
ինչ մօտեցաւ ամուսնու, որ նրան օղնէ
կանգնելու:
— Գնա՛ւ կարի գլխէս, — ասաց հա-
նգիստը, անքալով ծանր ու բարակ կան-
գնեց ոտի վրայ և երկու ձեռքով բռնե-
լով ա՛ջ աղբը խնդ խնդ նայեց շորս
կողմը:
— Ա՛ տղա, ցալիս տեղ ունեւ, հո-
րից հարցրեց Մագլթաղը, հետաքրքրու-
թեամբ և երկուցի վրայ աչքերը սեւեւ
լով ամուսնու գլխին:
— Բի՛շ զարկէ տար, քաշուի, գնա
թոկի ծերերը պահիր, — ասաց հանգիստը
և կալի տալով նորից մօտեցաւ գործին:
Այս անգամ յաջողութեամբ բարձրա-

հագում փոխառու-ինայողական դը-
մարկի հիմնելու նախագործարանների
բանաւորներին համար:
— Կովկասում մեղուարծութեան,
պտղարծութեան և բանջարանոցային
բերքերի ցուցահանդէսներ բանաւոր
համար Կովկասի պատշաճաւոր իշխա-
նութիւններից լրացուցիչ տեղեկութիւն-
ներ են պահանջուած:
— Մայիսի 16-ին փափուց Կովկա-
սեան նկարչների նկարների ցուցահա-
նդէսը: Այդ ցուցահանդէսի մէջ աչքի էր
ընկնում մեր շնորհալի նկարիչ Բաշին-
Ղադիանի վրձինի արտադրութիւնները,
որոնք առանձին ուղարկութեան և գնա-
հատութեան արժանի են: Բայց մեր
կենքը կոպիտ նկարչականից դուրս չէ
գալիս և հետեւաբար այդ կենքում պէտք
է որ սօսը վաղըն գերադասէ, ուրեմն
պահանջի որ գեղարուեստն այն նշանա-
կութիւնն ունենայ, ինչի նա արժանի է,
զա՛վ պաշտամ է:
Աչքի էր ընկնում մեզ անծանօթ երի-
տասարդ մի նկարչի՝ պ. Յակոբեանի նը-
կարները: Նրա նկարած գլուխներն ընդ-
հանուր առմամբ լաւ են, նրանց մէջ
երևում է ձիւրք. իսկ այնպիսի պատկեր,
ինչպիսին, օրինակ՝ Երևանեան հրապա-
րակում Թամարեանի քաղաքապետի
առաջ պարսիկ մշակների ներկայացնող
նկարն է, պէտք է ասել, որ անաչոյ է:
Պէտք է ասող լինի, որ մարդ

ցաւ և խորձերը համբերով մէկ մէկ ըս-
կսեց վայր նստել դէպի կալը, որտեղից
Մագլթաղը, Սարգիսն ու Սոնան (որդի-
քը) վերցնելով տանում և կիմնեց (կա-
պերը) իստ անելով ձգում էին կալի վը-
րայ միմեանցից հաստար հեռաւորու-
թեամբ Մօտ վաթսուսն ու հինգ խորձն
էր վայր ձգել հանգիստը, երբ կինն ասաց.
— Ա՛ տղայ, քալի վեր ածես. երեկի-
նը չի դառնալ. կտորեցիք, մինչև
կտոցիցիք:
— Ասում եմ մի իրեք քսան ու տասը
խորձն էլա վեր ածեմ. գետնին (ծա-
ռային) էլ ասել եմ է խամ աշտանին էլ
բերի, լաւ օտալ թակիկները (սովորե-
ցնեք), բայցեւմ աշտանը չիւթի դատի
պէտքը գան:
— Մըթամ աշտանին բան դեմ առաջ
գցիլ. էնա դուր տեղը մեզ չըշարիլ դեմ
էլի. դիտուիլ (հիշաւ) էլ բարձր
(փոքր ինչ) լաւ չի ըկում:
— Ասած դորժած ա, հրէս բեգնաւ.
կին (արեգակն) հետ թիպերը դիւ կը-
կորչին:
Հանգիստ այսպէս խօսելով արդէն եօ-
թանասուն խորձը վայր էր գցել, բայց
որպէս դի գործը մի քիչ առաջ ձգած
լինի և դէպի քանդուածքն էլ քիչ-միշ
չնորբն ընկնի, մի հինգ հոտ էլ աւելի
վայր ձգել և երկար կուցած մնալուց
առաջացած մէջքի ցալից դժուարու-
թեամբ ուղղուելով բարձրաձայն ասաց.
— Ետա՛ իրեք քսան ու տասնըհինգ
խորձն ա: Ե՛կ թոկի ծերերը պահիր
վեր գամ:
Մինչև Մագլթաղը դէպի միւս կողմը
կանցնէր, հանգիստ աչք գցեց դէպի ճա-
նապարհի կողմը, որ տեսնի եղները բե-
րում են թէ ոչ:
Գեղից վայր գալով, հանգիստ ու Մագ-
լթաղը մի-մի եղան առած սկսան հալան
անել (խորձերը շաղ տալ):
Լոյսը բացուել, արևի առաջին ճա-
նապարհները ողողել էին հեռաւոր սա-
րերի զապաթները. հաշան անելը վեր
շանաւու վրայ էր. հարկանների եղները

իմանայ և հաւատայ, թէ այդ մեր
Թիֆլիսի երևանեան հրապարակն է:
— Երևանից «Նով. Օր.»-ին հաղոր-
դում են, որ այս օրերս փոխ-նահանգա-
պետի նախագահութեամբ մի առանձին
ատեան է բացուել բաժանելու համար այն
տուրքը, որ առնուած է ծխահարկ չը-
վճարող անձների հողերից: Նահանգի
բոլոր գաւառների համար սահմանուած
են հետեւել գները. 1) այգու և ծա-
ռաստանի արժէքը 800 ռ., — եկամուտը
80 ռ., 2) չալթուկ և բամբակ արտա-
գողող հողի արժէքը նոյնպէս 800 ռ., —
եկամուտը 48 ռ., 3) վաքելահողի ար-
ժէքը 400 ռ., — եկամուտը 20 ռ. և 4)
արօտատեղի արժէքը 50 ռ. — եկամուտը
25 ռ.: Երևանի նահանգում ամեն կար-
գի հողերի ընդհանուր քանակն է
60,254 գետեաթին. դրանց եկամուտը
որոշուած է 564,300 ռ., իսկ հողային
տուրքը — 6,658 ռ. 51 ռ.:
— Պարսից արտաքին գործերի
մինիստրը — Մոսկով-Գոլի և Ֆինլան-
դի մինիստրը Ամիր-Մուլա, մայի-
սի 16-ին Բագուից Թիֆլիսի վրայով
անցան Մցքէթ կայարանը, որտեղից
նաղաժվարական ճանապարհով պիտի ու-
ղեւորւէին Վաղիկավկազ և այնտեղից
Մոսկուայի վրայով արտասահմանի հան-
քային ջրերը:
— Խմբագրութիւնն ստացաւ՝ Սմիլ-
նովա — «Բարեկամներ» թարգմ. ուո-

կամաց-կամաց մտնում էին գիւղը, բայց
հանգիստը ծառան դեռ չէր երևում:
— Բաս էս Աստօծ վեր կու՛նի, օրը
կսօր դառաւ, խալիսի ուլալը եկաւ,
մեր էդ շանից ծնուածը (ծառան) բեաց
նշ, — փնթփնթաց հանգիստը, եղանը բար-
կուժեամբ չալտեց սրահի տակը, եր-
կու ձեռքը վեր բարձրացնելով հաւերին
քիչ արաւ և գետնի գլխից վեր բե-
րելով մանգաղը՝ սկսեց կեմներին հասկե-
րը կարծել կալի մի ափին:
Այդ միջոցին Մագլթաղն աւելն առած
դէպի տակի փշուած հասկերն ու հա-
տիկներն էր սրբում դէպի կալը, իսկ ե-
րեկայքը սրահի տակին, մերկ թախտի
վրայ ոտնկախ նստած, մի-մի ճոթ հաց
ու սողանի թիկը ձեռքներին, ոտները
խաղացնելով ուսում էին և անհոգ զը-
րոյցներ անում:
Սրանց անուշադրութիւնից օգտուե-
լով, հաւերն ամեն կողմից անհետու-
թեամբ վրայ թափուած քրքրում էին
կալը, երբ հանգիստ գլուխը վեր բարձ-
րացնելով նկատեց այդ:
— Աղջիկ, ա՛ քու մնա դու. կերան,
մի տուր կտորի էդ դըւլմիշին է՛... Ի՛նչ
ըլան է լըկուտնի (երեկայքը), — ասաց
հանգիստը բարկութեամբ և նկատելով վեր-
ջիններին հաց ուտելիս՝ շարունակեց.
— Ա՛ տղա, ա՛ շանից ծնուածին. է
հաւերը քիչ արէք է՛. գլեւով գըշհա-
նայ հու սուսմահ չի ըլաք:
Մագլթաղը գործը վերջացրել, տանի-
ցը դուրս էր բերել օրորոցը և ծիծ էր
տալիս լաց եղող երեխային: Սարգիսն
ու Սոնան ճիպոտները ձեռներին՝ հալա-
ծում էին հաւերին մինչև հեռու աղբա-
նոցները, որ իւր էլ յետ չգան, իսկ հա-
նգիստը կտրած կեմներին նոր խորձի
կապելով շարում էր դէպի տակովը. որ
սագերը չկարողանան հասկերը գուրս
տալ:
(Գրաւորակութիւն)
Չարաթի քահ. Ապրիկեան

սերէնից, Թիֆլիս 1899 թ., էջ 24, գիրք 7 և: Սա վերջին ժամանակ Թիֆլիսում հրատարակուող այն մի շարք գրքոյնից մէկն է որոնք նշանակուած են մանկական ընթերցանութեան համար:

— Անցեալ շաբաթ արժեւորական թատրոնում ուսուցիչական խումբը, ի միջի այլոց, ներկայացրեց Չեքովի «Համբար»-ը Չուկովով կատարում էր Համբարի դերը: Ներկայացումից ստացուած տոկոսը թիւրք միջակից էլ տոբէր: Թողնենք Պոլսի խումբը, Լեւոնիսի և միւս դերերը կատարող գերասաններին, որոնք մի կերպ գերեզմանատուն հասցրեցին ոչ միայն Օֆելիային, այլ իրեն — Համբարին: Խոսենք այս վերջին դերը կատարող խաղի մասին:

Չուկովովը թէ իւր արտաբերումը, թէ իւր աշուղ և պարզ ու տեղ-տեղ գրաւող ձայնով, ունի այն ամենը, որ պահանջուում է մի շնորհալի գերասանից. նա, այսպէս ասած, ընտիր տրագիկին հարկաւոր ներթերն ունի, օժտուած է պահանջուած պարագաներով, բայց դեռ չէ կատարելագործուած աշխարհը շարժող դերերի համար:

«Արքայ իւր»-ը նա ներկայացրեց բաւականին աշուղ և մի որոշ ազդեցութիւն արաւ հանդիսատեսներին վրայ: «Օտելլոն» նա լաւ խաղաց, բայց շատ թեթեւ էր ու արագ և ոչ էլ այն ընտիր ու ազնիւ ճաշակէր դնում իւր խաղում, ինչպիսին շատ նուրբ ու արտայայտիչ կերպով են դնում այդ դերում առաջնակարգ դերասանները. այդ պատճառով էլ մնայուն ոչ մի տպաւորութիւն չէր ձգող, եթէ «Համբար»-ն աւելի բան թողէր և ազդեցութիւնն անցողական: Այն մեղմադճու ու խորը վշտալի ձայնը՝ որ իրեն հիմնական-տոն որդուում է «Համբար»-ի դերը կատարող դերասանին, ամենին չէր յայտնում Չուկովովի «Համբար»-ում: Չուկովով-Համբարը մի անգոյն պատկեր է «Համբար»-ի ընթերցելի:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՄԻՄՖԵՐՈՂՈՒԹ. — Ապրիլի 28-ին, գիշերուայ 11 ժամին բարեբոյցի մի թրք-բարձատակ հայ երիտասարդ, Գրիգոր անունով, Սևաստապոլեան փողոցի վրայ յարձակուեց իւր համարադրացի թուրք Հասան աղա Մհամէդ-օղլու վրայ և դաշոյնով մահացու հարուած տալով նրա սրբութիւն, սկսեց փախչել: Դատականները հետամուտ եղան նրան. Թի վերաւոր թուրք Հասան աղան տեղի ու տեղի փչեց իւր շուռը: Հասան աղան իւր 7 եղբայրներով յայտնի է եղել որպէս հարուստ, ազդեցիկ և անխիղճ վաշխաւոր: Վերջին թրքական գազանութիւնների ժամանակ Հասան աղան վերոյիշեալ Գրիգորի եղբայրներին և քոյրերին հաղթաբար ու մի տեսակ տանջանքներով նահատակում է իրենց հարազատ մօր աչքերի առջև և ապա մօրը, Աստուածային հրաշքով Գրիգորը մի կերպ ազատուում և հասնում է Սիմֆերոպոլ: Հասան աղան ամեն տարի սովորութիւն ունէր Խրիմ գալ և իւր կաթնատու կովերից (հայերէն)՝ Վերա-սեաներ՝ ապառիկներ ժողովել: Թէ Խրիմի և թէ Ռուսիայի այլ և այլ քաղաքներն էր գնում և արձակ էր համարձակ իւր ապառիկներն էր հաւաքում մեր պանդուխտ հայերից, որոնք երկիրը կրելով իրենց հայրենիքում մնացած անպաշտպան և անտէր սիրելիներից, թուրք Հասանի ամեն մի հաճոյքը կատարում էին լուռ ու մունջ: Անա մի քանի օր առաջ Հասան աղան Խարկովից գալով Սիմֆերոպոլ, յանկարծ պատահում է յիշեալ Գրիգորին, որի ամբողջ գերդաստանը սրբի էր անցկացրել: Թուրք սարսափում է և զգուշութեան համար միշտ հրեք չորս թուրք ընկերներով էր պարտում: Վերջապէս ապրիլի 28-ին գիշերը Գրիգորը յանկարծ այնպիսի մի թափով յարձակում է թուրքի վրայ և նրան այն-

պիսի սոսկալի հարուած է հասցնում, որ Հասանի հետ դրօսող մի քանի թուրքերի և երկու հայերի լեզուները կալուած-կարկատում են երկիրը: Այս դէպքի մասին գրեցին տեղական ուսման թերթերը՝ «Սալաբ», «Գրիմ» և «Գրիմ»: Վէստ» և ամենը միաբերան հարստահարուած հայ երիտասարդ մարդասպանին պաշտպան հանդիսացան: Պատում են իրեն հաստատ փաստ, որ այս դէպքից յետոյ, ուսման և երթուղի պատուաւոր շատ տիկիները գնացել են կալուածարուած մարդասպան երիտասարդին տեսնելու և շատ զարմացել են, երբ տեսել են մի կարճահասակ 20 — 22 տարեկան երիտասարդ որ 40 — 45 տարեկան վիթխարի թուրքին օրի մի հարուածով գետին է փռել: Հետևանքների մասին կը գրեն. արդէն ընդունութիւն է սկսուած:

ՆՈՐ-ՆԱԻԶԵՆԻՆԻՑ. — Վերջին տարիներ Թիւրքիայում պատահող խառնակութիւնների շնորհիւ ս. Երուսաղէմ և ս. Գորապետ գնացող ուխտաւորները բոլորովին դադարել էին և նոյն իսկ չէին էլ թոյլ տալիս: Բայց այս տարուանից ուխտաւորներն սկսան ուղևորել: Սուրբ Երուսաղէմ ուխտ գնացողներն աշխատում են այնպէս դուրս գնալ, որ Յարութեան տօնին այնտեղ լինին. այնպէս որ գնացողները վերադարձան արդէն: Վերջին օրերս դարձեալ գնացողներ եղան, օրինակ՝ Տ. Խաչատուր աւ. քահանայ Զարեմանը, որ բաւական էլ խոշոր գումար նպաստ է տանում ս. Յակովբայ վանքին: Իսկ մի քանի օր առաջ էլ մի փոքրիկ խումբ, կարծես Տ. հոգի, ուխտաւորներ ճանապարհ ընկան դէպի ս. Կարապետ:

Պէտք է ասել, որ մեր ս. տեղիաց ուխտաւորների թիւը կամաց-կամաց պակասում է. եթէ մի կողմից զրա պատճառը վերջին տարիների քաղաքական դէպքերն էին, միւս կողմից, պէտք է ասել, որ ժողովրդի անտեսական ընկած գրութիւնը և դարուս սկիզբից ընկած ուղևորական աւերածոյք են գործում: Մինչդեռ ներկայումս, նայելով հաղորդակցութեան դիրութեան, պէտք էր սպասել հակառակը: Թէ ինչ ժողովարութիւն էին ջաշում առաջնայ ուխտաւորները ս. Գորապետ գնալիս, այդ թէ է բաւական անգեղարուեստական, բայց և այնպէս ճշգրտութեան նկարագրում է «Օխտաւոր ուխտ արել էր դարձ Միլեթը» ժողովրդական երգի մէջ, պատմելով, թէ ինչպէս դարձ Միլեթը ճանապարհի դժուարութիւնների չգիմանալով մեռնում է և ընկերները փորում են գերեզման ու իրենց ընկերին թաղում...:

— Բալթիկական և հակաբալթիկական կուիւնների հետևանք պէտք է համարել նաև այն գնահատել, որ պ. Գր. Զալխուշանը պ. Գ. Զուրաբի վրայ տուել էր իրաւաբանների ատենին՝ ներքին ի կարգ կոչելու համար (дѣлать наказы). Ինչպէս յայտնի է, պ. Գր. Զալխուշանը «Մշակ» թերթի մէջ շարունակ յօդուածներ էր տպւում տեղական ինդիքների մասին՝ երբեմն հով և երբեմն տաք փչելով, երբեմն յարձակուելով և երբեմն պաշտպանելով տեղի եկից. հողաբարձութեան գործերը, իսկ պ. Գ. Զուրաբը իւր ըստորագրութեամբ գրում էր «Прзззззззззз» մէջ: Մի անգամ էլ նոյն թերթի մէջ Գ. Մ. ստորագրութեամբ մի յօդուած դուրս եկաւ, որի մէջ քննուում է պ. Գր. Զալխուշի վերջին գրուածքը և շատ անպատասխանատու և անպատասխան հանգամանքներ պարզում «Tempora mutantur» վերնագրի տակ: Գ. Գր. Զալխուշանն այդ յօդուածը վերագրելով պ. Զուրաբին՝ լրագրի մէջ պատասխանում է նրան՝ յիշելով և յօդուածագրի անուն-ազգանունը՝ հակա-կառակ գրական ունէ Եսկիայի, և միևնոյն իրաւաբանների ժողովին գնահատ տալիս: Ինչպէս լսեցինք այդ գնահատը ընկել է իրաւաբանների ատենը, ան-

հիմն համարելով մերժել և, ընդհակառակն, պ. Գր. Զալխուշի վերաբերմունքը ճանաչել է անարդար և պախարակելի:

— Մեզանում արդէն տարեքն սկսուեցին և ով որ կարող է՝ ամառանոց է փախչում. վայ քաղաքում մնացողներին: Գաղաթիւ մօտիկ ամառանոցներից ամենալաւը համարում է ս. Խաչ վանքի տեղը, բայց քաղաքացիք ամառանոցներ ունին չինած քաղաքից 1 վերստաչափ դուրս և շատերն այնտեղ են ապրում: Զաղաթի հետ յարմարաւոր յարաբերութիւն ունենալուն պատճառով, թէ է օրը բոլորովին մաքուր չի կարելի համարել:

— Քննութիւնների սկսուեցին: Այս տարի, ինչպէս երևում է, մեր հոգեւոր իշխանութիւնն էլ դարձեալ է ընդ. մեր փոխանորդը կանոնաւորապէս յաճախում է աղջկանց գիմնադիտել կօծել և հայոց լեզուի քննութիւններին: Բայց մեզ յայտնի է հօ, թէ սրբան քննութիւնն անվստահելի աղբիւր է կազմում աշակերտների գիտութեան չափն իմանալու համար, հարկաւոր է տարուայ ընթացքում դասերին յաճախել: Բայց և այնպէս քննութիւնների գնալն էլ մեծ նշանակութիւն ունի:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՅՈՒԹ. — Մայիսի 6 ին տեղիս ամառնային կլորի դահլիճում, Բագուի հայոց դրամատիկ խմբի մի քանի անդամներ, որոնց մէջ էր տ. Սրբանոյշ, ներկայացրին «Ջաւախ» պիէսը: Այնքան հետաքրքիր և համար նորութիւն է և ամենահետաքրքրալիցը տ. Սրբանոյշի խաղը տեսնելն էր: Տիկնոջ խաղի տպաւորութիւնն այնքան ուժեղ էր, որ ծածկեց մի քանիսի, մանաւանդ թատերաւէրների խաղերը: Հրաւիրում ենք յարգելի խմբի ուշադրութիւնն այս հանգամանքի վրայ. նոյն իսկ իրենց յաջողութեան համար հարկաւոր է, որ գաւառներում թատերասէրների մէջ ընտրութիւն անեն, որովհետեւ չի կարելի ամեն մի երեխայի բնական գուրս ընելը, մանաւանդ այնպիսի խմբի հետ, որտեղ մասնակցում են տ. Սրբանոյշի պէս ոյժեր: Մենք կարծում ենք, որ ամեն մի կարգին թատերասէր պատիւ կը համարէ իւր համար մասնակցել այն ներկայացմանը, ուր խաղում են այդպիսի ոյժերը:

— Անընդհատ տեղացող անձնակները նորից կենդանի տուին գիւղացուն, որն առանց այդ անձնակների կորած էր: Կան բարեգութ մարդիկ, որոնք սոված ժողովրդին հաց են տալիս, մահուան ճիրաններից ազատելու համար. բայց կան և այն տեսակի բարեգութ և բարեսիրտ մարդիկ, որոնք հաց են տալիս նրանց հոգիները գողանալու համար. «մի բան» որ մարմինները կորել են, գոնէ հոգիները ազատենք» ասում են նրանք:

ԳԵՐԵՆՆԻՑ. — Այս օրերս Գերենտի հայ աղետալիւր մի խնդրագիր են ներկայացրել մեր քաղաքային վարչութեանը, խնդրելով որ իրենց խնդրանք ուղարկեն Թիւրքիայի ճուրղի նահանգապետին, մասնացող լինելով այն հանգամանքների վրայ, որ հաւ երեք տարի է, ինչ իրենց այգիների բերքերը փչանում են բուսական մի տեսակ հիւանդութեան պատճառով: Այդ խնդրագրով, ի միջի այլոց, այգիները խնդրում են կարելիայն չափ իրենց օգնել՝ արտերին վնաս պատճառող պարագաների դէմ մաքաւելու համար, և թիւթ կացել իրենց վրայ ծանրացած հարկերը, որը քաղաքային վարչութիւնն ստանում է իւրաքանչիւր այգետերից:

— Գերենտի սարի տակ գտնուող այգիները վնասուել են թրթուրից, նոյնպէս և ծովափնայ այգիները, թէ է այս վերջիններս աւելի թիւթիօքն: Այս միևնոյն վնասաբեր հանգամանքների շնորհիւ անցեալ տարի աւելի մեծ վնասք էր թարկուեցին տեղիս պարտագները, որովհետեւ անցեալ տարի այս տարուայ նման բուսաբան չունէինք: Այժմ ունենք մի հայ

պարն, որը իւր ուսումն ստացել է Թիւրքիայում, և որը իւր խորհուրդներով մեծ դեր է կատարում մեր այգետերին ի նպաստ:

— Վերադառնալով. — «Նոր-Գար»-ի 85-րդ համարում, «Տպաւորութիւններ»-ի 3-րդ սիւնակում տպուած է՝ «Սալարկած յատակն ամբողջապէս ծածկուած է մաքուր խոտերով», պէտք է լինի «խորհրդներով»: Փոխանակ «Տպաւոր» չէնք շատ ընդարձակ է և երկարակեցանք՝ պէտք է լինի «Երկարակեցանք»: Փոխառակ «Տպաւոր»-ի «Տպաւոր» է աղուս:

ՄԱՍՈՒԼԻ ԶՈՒՐԶԸ

«Սուրհանդակ»-ը իւր վերջին համարներէն մէկում «Գիտութեան ծաղաւ» վերնագրով մի առաջնորդող յօդուած է նուիրել առհասարակ թրքահայ աղքատիկ ծնողների և հարուստների մասին՝ առաջինների պատճառները թուելով, որով նրանք չեն ուզում իրենց զաւակներին բարձր ուսում տալ, իսկ երկրորդների անտարբերութիւնը մասնացող անկող ուղղակի:

Յօդուածագիրն այդտեղ ասում է, թէ իսկապէս ցաւալի է տեսնել ծնողներ, որոնք անտարբերութիւնը միայն աղջիկների վրայ չէ սահմանափակում, այլ իրենց տղաներին էլ, դեռ ևս նախալը-թարանի ուսման շըջանը չաւարտած, դուրս են բերում ուսումնարանից՝ որ եւ գործի տալու և ընտանիքին նեցուկ կացուցանելու համար, առարկելով որ «իրենց տղան վարդապետ չլիւր ըլլայ»:

Յօդուածագիրը կարծիքով «բիշ մը իրաւունք ունին սակայն հայ ծնողներն այդպէս վարուելու՝ տեսնելով վերադառնալով իրենց տղաները, որոնք անտարբերութեամբ առաջնորդուած ողին միւր եռուսումնարան» պատանիներուն և աղջիկներուն»:

Բայց նա անշուշտ իւր խօսքն առաւելապէս հարուստ գաւառագրին է ուղղում, այսինքն անոնց, որոնք կարողութիւն և... պարտականութիւն ունին բարձրագոյն դաստիարակութիւն մը տալու իրենց զաւակներուն, ժանջ թէ աղջիկ, որպէս զի անոնք ալ իրենց կարգին՝ փոքր իմացականութեամբ մը օժտուած՝ օգտակար սովորեցնեն, նոր և ազնիւ զարգացանք տալով նրանք հասարակութեան մէջ, որոնք ազատանելու պատիւն ունեն:

Սակայն այդպէս է եղել արդեօք միշտ և հիմա: Անա թէ այս հարցին ինչ է պատասխանում յօդուածագիրը:

Եթէ մէկը առնենք հազուադէպ՝ բացառութիւններ, վստահալ պիտի ըլլայ մեր պատասխանը. մտաւ վրայ կը համարենք մեր մէջ մեծատուններ, որոնք իրենց զաւակին համարաւորական կը թուեն մը տալու նախաձեռնութիւն ունեցած են, և աւելի թէ են բաղդէն նպատակաւորաւ անձնուր գաւառներ, որոնք իրենց ծնողներն կը խնդրեն թախանձակել՝ Երուսաղէմի զինքն, յազնցնելու ուսման և դիտութեան պապակը:

Տխուր երևոյթ է այս իսկապէս: Մենք բոլորս էլ գիտենք, թէ նրկական կատարութիւնը տրուած է մարդուս, որպէս զի նախ ինքը վայելէ. այս մի ճշմարտութիւն է, որը չի կարելի ուրանալ: Բայց պէտք է ըմբռնել և այն, որ այդ հարստութիւնն ունեցողն ունի և բարոյական պարտքեր դէպի հասարակութիւնը, դէպի իրեն շըջապատող ժողովրդը: Այդ բարոյական պարտականութիւնների վրէ խաւորն է նախ հաստատուն մի կը թուի իւր տալ ազգի զաւակներին և յետոյ նպատակն նաև հանրային կը թուի իւր փաթարաններ հիմնելով կամ կանոնաւոր հասոյթներ կապելով նրանց, միջոցներից զուրկ ուսանողներ ուղարկելով Երուսաղէմ համալսարաններում պահելու նրանց և այլն:

«Արդ» այս բանը մեր մէջ տեղի չունենար, — ասում է յօդուածագիրը, գոնէ փափագում ատորձանով:

Երուսաղէմ համալսարաններու հայ ուսանողները, վիճակագրութիւնը, եթէ հազիւ ըլլայ ընդ, մենք այնպէս կը կարծենք, թէ շատ աննշան պիտի գտնենք ուսման ծախսի հաւասար երիտասարդներու թիւը: Ենդհակապէս անոնց մեծամասնութիւնն աղքատիկ մարդու զաւակներ են, որոնք հաղթաբար ու մէկ նեղա-

թիւներով, տառապանքներով ինքզինքնին կը նետեն քաղաքակրթութեան և է մէկ ուսանող՝ լուսաւորուելու, և յետոյ ազգային լուսաւորելու համար իրենց ազգակիցները, եւ զարմանալիս սա է, որ այդպիսիներն ամեն օր ապրուստի հոգն ունենալով և կենքի պարտքը մղել ստիպուած ըլլալով հանդերձ, գրեթէ միշտ յառաջդէմն են իրենց կարգերուն մէջ, մինչ ընդհին դասակը՝ երիտասարդական վաշխներու մէջ ընկածա՝ յաճախ բոլորովին մոռցած է, թէ ուսման սովորին համար գացած է Փրանսայի, Գերմանիայ կամ ուրիշ քաղաքակրթ երկրի մը ուսումը:

Եւ դժբաղդաբար, ինչպէս ամեն տեղ, այնպէս և Թիւրքիայի մէջ՝ աղքատ երիտասարդներից շատ քիչերն են, որ այս կամ այն կերպով յաջողութիւն են ունենում մի համալսարան նետել իրենց. մնացած շարունակ երիտասարդները գաւառների խորքերում կամ Գ. Պոլսի մի անկիւնում ձգուած՝ միշտ մնում են ուսման և գիտութեան ծաղաւի, և ոչ մի բարեբար չի գտնում այդ դժբաղդների ձեռքից բռնելու:

Անանապէս կը ճանչնան երիտասարդներ, որոնք լացած են պարզապէս իրենց փափաքած լուրջ դաստիարակութիւնն ստանալ անկախ ըլլալուն համար, միմիայն ներթափան անկախորդութեան պատճառով:

Բայց մի դէպք, որ միանգամայն աչքի է ընկնում վերջերս, և որն աւելի է տալիս հակադրող մարդկանց ուրախութիւնից անմիջապէս տխրութեան մէջ ընկնելու, այդ այն է, որ ուսման ծաղաւով պապակած աղքատիկ երիտասարդների ստուրտ խմբի վրայ աւելանում են և Թիւրքիայում նոյն ծառան ունեցող հայ օրիորդներ: Յօդուածագիրն այս առթիւ, ի միջի այլոց, հրատարակում է պոստահայ երկու օրիորդներից ստացած մի նամակի հետեւալ տողերը:

«Թրքահայ աղջիկներու թիւը ուսումը փոխանակել նախապաշարունակ վերաբերելու, պէտք է դրամին վերադառնալ, ասում են այդ օրիորդները: Ինչ աղջիկներ պիտի ունենան աղքատ աղջկան մը լաւ գաղափարները, երբ իւր ներկա կանգ չի ներքեւ երթալ համարաւոր մը՝ իւր գաղափարներ իրականացնելու: Մենք, պոստահայ աղջիկներս, շատ կանուխէն յայցած ենք եւրոպայ երթալով բժշկուել ըլլալու կամ ու է ազատական արուստը մը տիրանալու գաղափար, սակայն ներթափանք անձկութիւնը չի թողուր, որ պատկուին մեր իղձիքը: Դիմած ենք ամեն անոնց, որոնցմէ կընայինք բաւ մը սպասել. անօգուտ ջանք, մեր իղձիքը՝ իրձիք կըմնան ցայտը, և անգամ մը չէ կը հաստատուի: Ես ազգագրագետ մեջ, թէ փափաք մը, գաղափար մը առանց դրամի ոչինչ կ'արժէ»:

Իսկապէս պիտի եղբայրացուի իւրն է այս, մանաւանդ աղջկանց համար, որոնք կենքի գաղափարալիւրը պէտք է ունենան, ամեն տեղ ընդձուում են անողոր իրականութեան առաջ:

Ի վերջոյ յօդուածագիրն այս խնդիրը հայ հայրուստների լուրջ ուշադրութեան յանձնելով ասում է.

Թող շրջուի թէ համալսարանական աղջիկներու պէտք չկայ մեր մէջ: Ենդհակառակն այդ պէտքը ամենին աւելի դժուար է: Մանուկներու դաստիարակութիւնը՝ խնամուտ և կարող ձեռքեր կը պահանջէ, կենքերու սեփական տղերստագործութիւնը տակաւին սուղմային վիճակի մէջ է մեր մէջ: Այս վերջապէս գաղափար կենքերու դերը շափազանց մեծ է ազգերու քաղաքակրթութեան գործին մէջ, ու չնչի կարծեմ, թէ ասոր հակառակ կարծիք յայտնող մը գտնուի:

ԹԵՐԵԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻՄՖԵՐՈՂՈՒԹ. 8 — մայիսի, Ջատիկ տօնից առաջ, մեր երկգիտի պ. Ս. Ըշեդրինի զիմաց տեղիս հասարակութեան մի նամակով գիմեց Խորէն. սրբազան Ստեփաննէն, որ գաղական տօնների շնորհ բերէ տեղի և ժողովրդին միսիթաբէ իւր ջատրոններով: Գիր. Խորէն սրբազանը եկաւ Վրէն օր տօնացոյցումն է գրուած: Բայց Խորէն սրբազանը Ռոմանայի արաբոյ դուկ իւր կատարեց շքեղօքն, կատա-

բայց այսինքն այնպէս, ինչպէս որ Աւետարանումն է գրուած, օրինակ՝ երբ որ սարկիստապը կարգում էր Աւետարանի մէջ «և գտանդեք իւր մերկանայ...» սրբապանը կպիտակութեամբ զգեստից մերկանում էր «և ի ծունկս անկեալ լուսնայր զոտս աշակերտայ»։ Սրբապանը ծունկ չաքցեց և սկսեց լուսնայ գիմնագիտի հայ ուշակերտները աշ ոտքերը, որոնք նախապէս ժամաշապիկ հագած, նստած էին աշ ու ձախ կողմն անխուսեր լըայ։ Մենք կաթողկոսներ և աւետարանի հին եպիսկոպոսներ ենք տեսել Ոսնայուայի կարգը կատարելիս, բայց ոչ մէկը նրանցից այնպէս զօրեղ կերպով տպաւորող և խորհրդաւոր չէ եղել, ինչպէս որ Խորէն սրբազանի կատարած կարգը։ Այս իսկ պատճառով գիմնայն սրբազանին հարցնելով. «Երբեք այս ձևերը դուք սովորել էք մի օրէն հոգեւորականից, թէ ինչպիսիք էք մշակել», նա ասաց. «Ես ինքեմ մշակելու։ Ըստ լաւ կըլնէր, որ գեր. Խորէն կպիտակութեամբ մշակած Ոսնայուայի արարողութիւնը և ձևը մանրամասն ծանօթութիւնամբ և բացատրութեամբ առանձին պըջողով տպագրուէր Մայր Աթոռի տպարանում և բաժանուէր բոլոր եկեղեցիներին, որով գոնէ այս մի արարողութիւն ձևը միակերպ կըլնէր և շօշափելի օրինակով ցոյց կըտար ժողովրդին երկու հողար տարի առաջ կատարուած Ոսնայուայի արարողութեան իսկական խորհրդաւոր ձևը։ Գեր. սրբազանը դատական տեսերին խօսեց մի քանի գեղեցիկ քաղոք, որոնք խուռն բաղութեան վրայ լաւ տպաւորութիւն յառնէր։ Սրբապանը Զատիկի երրորդ օրը, մեր երկգիտի տանը, տեղի ունեցող հոգեւորականութեան, ուսուցչական խմբի և մի քանի բանիմաց ծխականների ներկայութեամբ, ընտրել տուեց պատուաւոր տիրակիները 10 12 խմբակայուն, որոնք հոգ և խնամք պիտի տանեն քառաձայն երգեցիկ խմբի յարստե առաջագիտութեան և պահպանութեան վրայ։

Խորում հին հայկական մնացած գեղեցիկ սովորութիւններից մինը ևս այն է, որ մեծ պահքի կիսից սկսած մինչև Ծաղկազարդի կիրակին, ամեն շաբաթ շաբթի և ուրբաթ օրերը, երեկոյան 7 ժամին, «եկեղեցի» է աւուում։ Այդ օրերը երկուսն մեծ բաղութիւն է յաճախում մեր եկեղեցին. օգտուելով այս հանգամանքից, իւրաքանչիւր բաժնայ իւր հերթակալութեան օրերը բարոյ խօսեց մեր եկեղեցում։ Բայց ցաւիով պիտի ասել, որ այս գեղեցիկ սովորութեան հետ մտել և արմատացել է տեղիս հայ ժողովրդի մէջ մի վատ սովորութիւն. այն է մեծի պահքի կիրակի երեկոյան տխրանքի քիչ ժողովուրդ էր լինում եկեղեցին, որոնց կարելի էր հինգ մատի վրայ համարել, շաբաթով, որ շաբաթ է կիրակի օրերը, հարիւրաւոր այս և կին մարդիկ խոստովանում և սրբութիւն են աւուում։ Այս վատ սովորութիւնը վերացնելու համար, իբրեւ փորձ՝ արժ. Գ. Բ. Յովսէփեանը մի քանի անգամ ծանուցումներով յայտնեց ժողովրդին, որ իւր հերթակալութեան ժամանակ, ամեն շաբաթ և կիրակի քաղաքներ պիտի խօսէ՝ նա սկսեց քաղաքի նախ՝ Արաբի քրիստոնէական կրօնն ընդունելու մասին, Թաղէտի և Բարդուղիմէոսի գործունէութեան, ս. Մանդիլիսի նահատակութեան, Տրդատի, ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, սուրբ Հովհաննէանց կոյսերի նահատակութեան, Սահակ Պարթևի և ս. Մաշտոցի մեր եկեղեցուն և աղբիւ մատուցած անգին ծառայութիւնները և նրանց քաղաքային գործունէութեան մասին, ուստի ամեն կիրակի երեկոս հարիւրաւոր բաղութիւն էր յաճախում և ուշի ուշով լսում էր իւր անմոռանալի սուրբ հայրերի պանծալի գործերի մասին։

Գարնան գեղեցիկ օրեր են լինում մեզանում։ Չրիմի հրաշագեղ պարտէզները փթիկն ու ծաղիկն են և իրենց բազմաւոր տներներն առատ բերք են խոստա-

նում. մայիսի 2-ին առատ անձրև եկաւ։ Տեղիս ուսուցչական խմբի հետ միացած մեր մի քանի յարգելի երիտասարդներն ու օրորորները Զատիկից յետոյ երրորդ կամ չորրորդ կիրակի օրը տեղիս հայ յայցում պիտի տան տեղական հայալքաւորների օգտին։ Պիտի խաղան Փարսվողիկի «Փոքր բանից մեծ կուր»-ը թարգ. Ֆրանսերէնից։

Ռուհանի

ՔԱՐՈՒ, 10 մայիսի. — Փալչիններ (Բաղդադիւ) տեսնելը փողոցներում մեր կողմերում մի շատ հասարակ բան է։ Ով որ Բաղդադի յետ ընկած փողոցներով անցել է մի անգամ, անպատճառ պատահած կըլնի մոլաների և կիսամերկ կիները։ Այդ կիները սպանուհի ֆալչինները գուշակում են համբիշը ձգելով, թրուհիները մի բաժակ ջրի մէջ նախով ուշադրութեամբ և մոլաները, իբր թէ, Սողոմոն-Իմաստունի գլբի վրայ հիմնուելով։ Այս վերջիններս, իրենց աւելով, ոչ թէ միայն անցեալն ու ներկան են պատմում, այլ ապագան գուշակում ճշտութեամբ։

Վերջերս այս տեսակ մոլաներից մին մասնում է քաղաքիս յետ ընկած մասերից մի տան բակը և առաջին հանդիպող կնոջ երեսին շեշտակի նայելով ասում. «Այ կին, դու աղէկ ժամանակիդ շատ խառնակութիւններ պատճառ ես եղել, բեզ համար շատ երիտասարդներ իրար գլուխ են պատուել։ Սակայն նախած այն հանգամանքին, որ դու մի քանի տարի է ինչ պսակուել ես, բայց որդի չի լինում բեզ. դրա պատճառը քո նախկին նշանածները «թիւիւն» անելն է։ Այս խօսքերը, պատահաբար, ճիշտ են դուրս գալիս, և կարող էք երեւակայի կնոջ գրութիւնը։ Ամիշնայէս, մէկը միտի յետից, մոլայի շուրջ հաւաքում են բակի բոլոր կնոջը կանայք և լսում նրա գուշակութիւնները։ Երկար ու բարակ խօսելուց յետոյ մոլան, փոխադարձ համաձայնութեամբ, կնոջը գետնի վրայ պսակացնում է և երեւոյս ու շալով ծածկում ու շալի շուր ծայրերին փողոցից ցցում. այս գործողութիւնից յետոյ տանեակ հարեաններ շրջապատում են պսակած կնոջը և ծալապատիկ նստոտում։ Մոլան խեղճ կնոջը նախաջ գուշացնում է, թէ երբ նրա փոքրից սատանաները դուրս գան և կըծքի, ծնկները վրայ մկներ իման վաղվին՝ չվախենայ. ապա սկսում է իւր ֆալչութիւնն աղօթելով և աւելով. «Իմ չէյթիւններ (գեներ), դուրս եկէք սրա փոքրից»։ Ցեառը ձեռքին ունեցած փրփր սեղմում է իւր կըծքին և սկսում արտասուել, մինչ պսակած կնոջը շալի տակից դուրս է բռնում։ Այդ միջոցին մկան ծրվոցներ են լսում և կինը շալի տակից յայտնում է, որ, իբր թէ, իւր մարմնի վրայ ման են գալիս գեները։ Կինն ուղում է պսակած տեղից վեր կենալ, բայց մոլան պոռչացնում է նրան ասելով, որ գեներ չեն համաձայնում առանց իրենց իշխանաւոր թոյլտւութեան հետնալ և իշխանաւորն էլ բարկացել է կնոջ վրայ, որովհետեւ վերջինս մի գիշեր տաք ջուր է չլորտել բակում գեներ իշխանի վրայ և այդպիսով այրել իւր գաւախներին։ Այդ միջոցին շալի տակից կնոջ ձայնն է լսում, որ խնդրում է ասելով. «Աղաքա՛յի, հինչ որ ուղում է աւուր քինա, բալբի մին ջանս աղաքի...»։ Սակայն մոլան չի համաձայնում այս վճին և սպասում է կնոջ աւելի շալբ պատճառել։ Վերջինս այս խօսքերը լսելով խնդրում է իրեն հանգիստ թողնել և, որքան որ պահանջում է մոլան, տալ, խոստանալով որ ինքն էլ վեր կենալուց յետոյ մի նուէր կանէ։ Վերջապէս կին տեղից բարձրանում է և մի քանի շահով ճանապարհ գցում մոլային։ Կինն այժմ հիւանդ է։

Մի ուրիշ նոյնանման դէպք էլ պատահում է ուրիշ մի տեղ։ Այդտեղ շալբակցի կիները թուով շատ լինելով մի լաւ թակում են մոլային և նրա քիթի ու պոսնիկը ջարդում, ձեռքի գլբերը պատռում և մի թաշկինակ էլ խում նըրանից։

Մեր Բաղդադ տեղի են ունենում այսպիսի շատ դէպքեր, որոնցից ես երկուսն օրինակ բերելով ուղեցի մի գաղափար տալ ընթերցողին, թէ ինչ պիտի բան է տիրում նախով լուսաւոր մեր քաղաքում։

Գ.

ՆԱՄԱԿ ՓԱՐՆԱՅՈՒՆՆԵՐ

ՊԱՐԻՉ, 17 մայիսի (ն. տ.) — Հանրի Բէկի մահը. — Գ. Հանրի Բէկ, որ վաթսուներկու տարեկան հասակին մեռաւ, շատ ծանօթ չէր իբրեւ մատենագիր, ոչ միայն օտար երկրներում մէջ՝ այլ նոյն իսկ Ֆրանսացւոց քով ալ։ Ֆրանսայի մէջ իր անունը հազիւ ժողովրդեան հասաւ. բայց ասոր հակառակ գրագէտ դասակարգին համար Հանրի Բէկ Ֆրանսայի ամենաշօշուարդ որբերակ հեղինակներէն մէկն էր։ Հանրի Բէկ չկարողացաւ մեծ ժողովրդականութիւն վաստակել և հանրաժանութիւն առնել մը ունենալ, վասնից չուղեց. ժողովրդեան ճաշակին համեմատ գործեր արտադրել, այլ արուեստին սիրահար լինելով թէ Տիւրքով և թէ Օնուով կատարեալ գործեր կընծայէր ֆրանսական դարձացած դասակարգին։ Համեմատաբար նա շատ քիչ է արտադրել, հազիւ 6-7 պիես, որոնց պիեսներն «Էսկորեալ» (Les Corbeaux), որ ուղղուած է մեր դարու առաւել կամ նուազ բարոյական միջոցներով գործը գլուխ բերող մարդկանց դէմ։

1885-ին նա ներկայացնել սուրա «Պարիզուհի» (La Parisienne) անուն կատակերգութիւնը, որ իւր կատակերգութեանց մէջ ամենամեծ յաջողութիւն ունեցողը եղաւ։ Այդ թուականէն յետոյ նա այլևս թատերգութիւն չներկայացուց։ Մեռնելով պ. Բէկ անկատար պիես մը կը թողու «Էլ Պոլիշինէլ» (Les Polichinelles) անունով, որուն համար երկար ժամանակ է ի վեր կաշխատէր։

Անեկեղայնի է, որ իր համարը պիտի մեծնայ հիմա, քանի որ ինքը մեռած է ալ։

*

Փրանսիական Սարսէլի մահը. — Ֆրանսիական Սարսէլ և մեռաւ կարճ հիւանդութենէ մը յետոյ։ Իրենցներով չըջապատուած՝ նա կամացուկ մը մեռաւ, մինչ իր օրական յօդուածին հոգը կըքաշէր։ Սարսէլ գործնական մարդ էր. իր ուսմունքն ու դատարարականութիւնը զինքը այդ ճամբուն մէջ դրել էին. բարձր բանաստեղծութիւնը զինքը բողոքովն անտարբեր կը թողէր և այդ մարդն աւելի կը նախադասէր պարզ և լիցուն արձակ գրութիւնը։ Եւ խոստովանելու է, թէ այդ տեսակին մէջ նա մեծ յաջողութիւն ունեցաւ. իր ամենօրեայ յօդուածներն անհրաժեշտ պէտք մըն էին դարձել քաղաքային ընթերցողներուն համար։ Սարսէլ ամեն լաւ ժողովրդականացնելու մեծ յաջողութիւն ունեցել, թէ պէտ յաճախ լաւ դատարարութեան մը երկայնիկ տակ Սարսէլ իւրական գաղափարներ ալ տարածեց։

Երեսուներկու տարեկանէ հետ, ամէն կիրակի իրկուն Սարսէլի թատերական ֆէլիքսաններն անհամբերութեամբ կըսպասէին, այդ ընդառնադատական ուսումնասիրութիւնները միշտ «Temps» թերթին մէջ կըբնագրուէին։ Թատերական տեսակետով նա բոլոր բուրժուազական դասակարգին առաջնորդողն էր՝ կարելի է ըսել, որ անկէ կախում ունէր, մեծ մասամբ, պիեսի մը յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը։ Այս բանիս մէջ ժողովրդին վրայ կատարեալ դիկտատորի դեր մը կը կատարէր Սարսէլ։

Իբրեւ մարդ՝ նա շատ պարզ, բարի և

մատչելի էր, հակառակ իրեն դէմ ուղղուած հայհոյանքներուն։ Զատ քիչ մարդիկ Սարսէլի չափ ողբի պիտի արժանանան իրենց ընթերցողներու կողմէն։

A. Saissy

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԹԻՒՐԻՔԻԱ. — «Lokal Anz.»-ին Գ. Պոլսից հեռագրում են, որ Ռուսիայից իրենց հայրենիքը վերադարձող հայերի առաջին խմբին թուրք սահմանապահ իշխանութիւնը թող չի տուել մտնելու Թուրքիայի սահմանը, յայտարարելով, որ Գ. Պոլսից ոչ մի կարգադրութիւն չի ստացել այդ մասին։ Հաւատարմում են, — աւելացնում է թղթակիցը, — որ Դուռը կամենում է արգելք լինել հայերի վերադարձին և պատարաստ է 110,000 ոսկի վճարելու (11,000 ընտանիքի համար), միայն թէ Ռուսիան համաձայնի առ միշտ իւր կայսրութեան մէջ բնակեցնելու նրանց։ Աստուած գիտէ, թէ որքան ճիշտ է այս լուրը. բայց, յամենայն դէպս, եթէ Թուրքիան այդպիսի ցանկութիւն էլ ունենայ, այդ ցանկութիւնը երբէք չի կատարուի որոշուած է, որ հայերը վերադառնան իրենց հայրենիքը, և կըվերադառնան։

«Frank. Zeit.»-ը հաղորդում է, որ Թուրքիան խիստ մեծ ջանքեր է գործընում իւր զինուորական ոյժերը կարելոյն չափ աւելացնելու։ Մայիսի 18-ին (6-ին) մի իրադէ էր հրատարակուած, որով հրամայում էր պահեստի 585 գումարատակ կազմակերպելու այն բոլոր մարդկանցից, որոնք կարող են հաւաքուել կայսրութեան մէջ և որոնք ցարդ զինուորականութեան չեն ենթարկուել։ Արդէն մի քանի ամիս էր, որ այս ահագին զորքանակը կազմակերպուել համար նախնական աշխատանքները կատարում էին պլանւոր շտաբում։ Ընդամին վերացուած են այն բոլոր արտօնութիւնները, որոնց զորութեամբ մահմեդական զանազան դասակարգեր ազատուած էին զինուորական ծառայութիւնից. օրինակ՝ այդպիսի արտօնութիւններ ցարդ վայելում էին Գ. Պոլսի, նրա շրջակայքի, Մեկրայի և Բրուսայի մահմեդականները։

ԽԱՂԱՂԱԹԵԱՆ ԿՈՆՖԵՐԵՆՏԻԱՆ. — «Westminster Gazette»-ին հաղորդում են, թէ կոնֆերենցիայի պաշտօնական ծրագիրը իւր մէջ պարունակում է մի յօդուած, որի զօրութեամբ կոնֆերենցիան պիտի գումարուի իւրաքանչիւր 3—5 տարեին մի անգամ։ Կոնֆերենցիայի անգամները պէտք է նշանակուին ընտրութեամբ որոշ ժամանակով։ Միջազգային մշտական այդ վեհաժողովը իւր կողմից կընշանակի մի փոքրիկ բիւրօ, որպիսին պիտի տրուի, հեռագրատներին և երկաթուղիներին միջազգային բիւրօն է բերնում։ Միջազգային միջնորդ դատարանին գիմելը պարտադիր չի լինի, բայց պատուի կամ շահերի խնդիրներում մտադրութիւն կայ երկու կողմերի փոխադարձ համաձայնութեամբ միջնորդութիւն առաջարկելու յիշեալ կէտերը քննելու և դրանց մասին դատավճիռ կարգաւում համար։

ՆԱՄԱԿ ԽՍԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մեծագոյնի պ. խմբագիր, Թիֆլիսում մի հայ թերթի 44 բող համարում Բազումից լուր էր հաղորդուած, որ ես, իբր թէ, կտաքի տակ եմ մնացել ու մեռել։

Որովհետեւ այդ թերթը սովորութիւն չունեմ ձեռք առնելու, ուստի որքա՞ն մեծ է լինում զարմանքս, երբ նուիրուց բարեկամներս լաց ու կոծի մէջ գալիս են Բազում և դարմանքով տեսնում են ողջ և առողջ լինելու։ Ամիշնայէս մի քանի տողով հերքում գրեցի յիշեալ լուրը։

Երգերն ինդրելով որ տպագրուի. Երկու ամբողջ շաբաթ տպագրուց յետոյ նորից մի բաց նամակով խնդրում եմ խմբագրութիւնից՝ որ գոնէ իւր լուր՝ իրենց կողմից հրատարակուի իմ ողջ լինելը, բայց էլ լուր չիւն։

Այս անգամ ընթերցող հասարակութեան թողնելով այդ խմբագրութեան վարմունքը դատել և անուն գտնել նրան տալու, իմ կողմից յայտնում եմ միայն, որ ինձ այդ տեսակ որ և է մի ցաւալի դէպք չի պատահել և թէ ես կենդանի եմ ու ողջ եւ առողջ։

Ընդունեցէք և այն

Նուէրից Գրեգոր Զահարեան Բազում, 7 մայիսի

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ՀԱՄԻ, 13 մայիսի. — Թագուհի Վիկտորիան և Թագուհի-մայրն այստեղ ժամանեցին։

Կայսրը նիկոլայը Վիկտորիան թագուհուն շնորհեց ս. Եկատերինայի շքանշանը չղաղկնելով դարդարուած։ Թագուհին ընդունեց ուսուց դեսպան Ստապլին, որը թագուհուն յանձնեց ս. Եկատերինայի շքանշանը։ Միուհետեւ Վիկտորիան թագուհին և թագուհի-մայրն ընդունեցին կոնֆերենցիայի աւագ ներկայացուցիչներին։ Վաղը թագուհին սեկնում է հաագից։

ՊԱՐԻՉ. — Գաղափարներ ժողովն, առանց հակաճառութիւնների, ընդունեց Մարշալի արաւազօրքի բոլոր անդամներին գաղթային շքանշանը շնորհելու ծրագիրը։

ՄԱՍՈՒՅԵՆ, 14 մայիսի. — Ընդհնաւոր այստեղ հասաւ գեներալ Գալիլէին։ Ժողովից յետոյ, որ սարքում են նրա պատուին բոլոր սպաները, Գալիլէին կըմկնի Պարիզ։

ՄԱՐԻՐԻ. — Կատուկալը վախճանուց։ Նրա թաղումը կըկատարուի արքունի գանձարանի հաշուին։

ՊԱՐԻՉ. — Գալիլէին ժամանեց Պարիզ։ Ականաւոր նկարչուհի Ռոզա Բոպիլը վախճանուց։

ԱՍԽԱՐԻՍ. — Տեղի ունեցաւ նահապաղական դատարանի հանդիսաւոր բացումը։ ՄԱՐԻՐԻ. — Պալուիլիսան մի հեռագրով ստացաւ, որով հաղորդում է, որ սպանիացիները հեռացել են Զամբուգուից։ Ֆիլիպպայնները պահանջում էին, որ բերդն իրենց յանձնուի զենքերով և միւս միջոցներով հանդերձ. սպանիացիները մերժել են։ Այդ պատճառով մի ճակատամարտ է տեղի ունեցել։ Ամերիկացիները դեռ ևս չեն գրաւել Մինդաւաոն։

ՊԱՐԻՉ. — Սենտան ընդունեց բիշէն մի քանի փոփոխումներով, ուստի բիշէն պիտի վերադառնայ պատգամաւորների ժողովը։

ՏՈՒՆԻՍ. — Ծովային պիւրտոսիսիական լարդատորիայում, Լագուերանի վառօգի գործարանի օտո, մի հումք պայթեց, Մի մարդ սպանուած է, տասը հոգի վիրաւորուած են։

ՆՈՐԱՐԱԳՆԻՆ. — Տեղի ունեցաւ նահապաղական դատարանի հանդիսաւոր բացումը։

ՊԱՐԻՉ. — Այսօր Գիլլենն ընդունեց գեներալ Գալիլէին։

ՈՒՐԱՆՍԿ. — Մայիսի 14-ին տեղի ունեցաւ Ռաբալիկի նահապաղական դատարանի հանդիսաւոր բացումը։

ՀԱՄԻ, 15 մայիսի. — Կոնֆերենցիայի առաջին յանձնաժողովը, որին յանձնաւորուած է զինուորական և զինուորական ծախքերի կըճատման խնդրի քննութիւնը, երեկ առաւօտեան նիստ ունեցաւ Բերնաշտերի նախագահութեամբ։ Նախագահը մի առ մի վերջոյ այն կէտերը, որ յանձնաժողովը պէտք է մշակի, որից յետոյ յանձնաժողովի երկու սեկցիաները ևս, ջոկ ջոկ նիստերի մէջ, ձեռնարկեցին իրենց առաջարկուած հարցերի քննութեանը. Երրորդ յանձնաժողովը

Дозв. пенурою Тифлисъ, 17-го Мая, 1899 г. Տպարանի Ա. Ի. Գրատունի